
Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Τ Ο ΑΝΑ ΧΕΙΡΑΣ ΒΙΒΛΙΟ της Σούζαν Μπακ-Μορς αποσκοπεί στο να αναδείξει το περιεχόμενο, τον χαρακτήρα, τη δομή, την εσωτερική συνοχή, αλλά και την ριζοσπαστική καινοτομία, την εμβέλεια και την επικαιρότητα του μείζονος έργου του Βάλτερ Μπένγιαμιν, του *Passagen-Werk* ή «Σχεδίου Εργασίας περί Στοών». Το «Σχέδιο Εργασίας περί Στοών» αποτελεί χωρίς αμφιβολία έργο ζωής, δηλαδή έργο που φιλοδοξούσε να συνθέσει, υπό την αιγίδα μιας νέας μορφής ιστοριογραφίας και κατά τρόπο ενιαίο και συστηματικό, την όλη προσέγγιση του Μπένγιαμιν στα ζητήματα κοινωνίας, ιστορίας, φιλοσοφίας, θεολογίας, ιδεολογίας, αρχιτεκτονικής, πολεοδομίας, τέχνης, λογοτεχνίας, κριτικής, με τα οποία είχε καταπιαστεί στις διάφορες περιόδους της ζωής του. Είναι έργο το οποίο ο ίδιος δούλεψε και ξαναδούλεψε μέχρι τέλους, δηλαδή μέχρι τη στιγμή που η αυτοκτονία του συγγραφέα επέβαλε στο έργο να μείνει λιγότερο από ημιτελές – απλώς στη μορφή ενός μεγάλου πλήθους σημειώσεων, σχεδιασμάτων, σπαραγμάτων, ερασιμάτων, φωτογραφιών κ.λπ., στοιχειωδώς οργανωμένων σε θεματικά διακριτές δεσμίδες ή φακέλους. Το εύλογο ερώτημα που τίθεται εδώ είναι τι δουλειά μπορεί να έχει ένα βιβλίο με αντικείμενο το εν λόγω έργο του Μπένγιαμιν στο πλαίσιο μιας σειράς αφιερωμένης στη φιλοσοφία της επιστήμης.

Το ερώτημα μπορεί να απαντηθεί εύκολα στο τυπικό επίπεδο, αν δεχθούμε, μαζί τόσο με τον Μπένγιαμιν όσο και με την Μπακ-Μορς που τον διαβάζει, ότι η «Εργασία περί Στοών», έστω και δραματικά ημιτελής, συνιστά μια ριζικά καινοτόμα επαναπροσέγγιση – μια «κοπερνίκεια επανάσταση», με τα λόγια του ίδιου του Μπένγιαμιν – στη θεωρία και στην πρακτική της ιστοριογραφίας. Θέλω να πω πως, αν επιστήμες δεν είναι μόνο οι φυσικές και

αν η ιστοριογραφία –η δουλειά που κάνουν και η γνώση που παράγουν οι ιστορικοί– συνιστά μια μορφή ή ένα είδος επιστήμης, τότε η ένταξη του ανά χείρας βιβλίου σε μια σειρά που δεν θέλει να περιορίζεται στη φιλοσοφία των φυσικών επιστημών δεν θα έπρεπε να προξενεί έκπληξη ή να δημιουργεί προκαταρκτικά ερωτήματα.

Το ζήτημα, ωστόσο, δεν είναι τόσο απλό. Η φιλοσοφία της επιστήμης, όπως έχει πολιτογραφηθεί ως διακριτός ακαδημαϊκός κλάδος στις περισσότερες χώρες του κόσμου, φέρεται να αφορά κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, τις φυσικές επιστήμες. Σε αυτό το πλαίσιο, κλάδοι ή πειθαρχίες που αποσκοπούν στη γνώση θεμάτων κοινωνίας, οικονομίας ή πολιτικής, από τη μια μεριά, ή θεμάτων ιστορίας, ψυχολογίας, ανθρωπολογίας, τεχνών και πολιτισμού γενικότερα, από την άλλη, φαίνεται να υπόκεινται σε κατηγοριοποιήσεις που επικαλούνται τον τίτλο της επιστήμης –παραδείγματος χάριν, σε φράσεις του τύπου «κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες»– μόνον καταχρηστικά, συμβατικά ή κατά παραχώρηση, δηλαδή μόνον ως αποτέλεσμα μιας αφ' υψηλού χειρονομίας καλής θέλησης, μιας χειρονομίας που δεν επικαλείται καμία θεωρητική στήριξη και καμία φιλοσοφική βαρύτητα. Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε το ερώτημα της ένταξης του βιβλίου της Μπακ-Μορς σε τούτη τη σειρά δεν μπορεί παρά να τίθεται εκ νέου.

Αλλά τα πράγματα δεν έχουν υποχρεωτικά έτσι. Η εκχώρηση του τίτλου της επιστήμης στις φυσικές επιστήμες κατ' αποκλειστικότητα και η συγκρότηση του όλου πεδίου της φιλοσοφίας της επιστήμης σε συνάρτηση ουσιαστικά μόνο με αυτές δεν κείνται υπεράνω κριτικής ούτε μπορούν να αποτελούν θέσφατα. Αντίθετα, γίνεται σήμερα ευρύτερα αποδεκτό ότι οι αντιλήψεις που οδήγησαν σε αυτά τα αποτελέσματα οφείλουν πολλά στο ότι, κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και σε όσα αφορούν τουλάχιστον τις περισσότερες χώρες του «δυτικού» ή «ελεύθερου» λεγόμενου κόσμου, ένα είδος θετικιστικού πνεύματος πρυτάνευσε κατά τη θεσμική οργάνωση των ακαδημαϊκών κλάδων. Το εν λόγω θετικιστικό πνεύμα αφ' ενός συνδέθηκε στενά με τις ριζοσπαστικές καινοτομίες που επέφεραν στη λογική και στον συμβολισμό της η συμβολή του Φρέγκε, του Ράσελ, του Βιτγκενστάιν και άλλων και, αφ' ετέρου, άντλησε μεγάλο μέρος της δύναμής του προσπαθώντας να κατανοήσει φιλοσοφικά τις επαναστατικές εξελίξεις που γνώρισαν οι φυσικές επιστήμες ήδη από τις απαρχές του 20^{ου} αιώνα. Το ίδιο πνεύμα, ωστόσο, δεν κατόρθωσε να βρει ανάλογα ερείσματα στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Τα μεγάλα έργα που πρωταγωνιστούσαν εκεί –εκείνα του Μαρξ, του Βέμπερ, του

Φρόνιτ, του Πιαζέ, του Σωσύρ και πολλών άλλων– δεν φαίνονταν ευεπίφορα στην ένταξη τους σε κάποιο συναφές πλαίσιο.

Η ένταση αυτή, κυρίως μεθοδολογικού χαρακτήρα, δεν έδρασε από μόνη της. Οι εξελίξεις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εδραίωσαν, για πολλούς και σύνθετους λόγους που δεν είναι του παρόντος, μια έντονη και συνεχή διαμάχη ανάμεσα στην λεγόμενη «αναλυτική» ή «αγγλοσαξονική» φιλοσοφική παράδοση, από τη μια μεριά, και στη λεγόμενη «ηπειρωτική», από την άλλη – διαμάχη που διέγειρε και εξακολουθεί να διεγείρει μύρια πάθη, όχι όλα αμιγώς φιλοσοφικά, ενώ παράλληλα επικαθόρισε αποφασιστικά την παραπάνω μεθοδολογική ένταση. Η διαμάχη παγίωσε ένα χάσμα ανάμεσα στις δύο παραδόσεις που δεν έχει ακόμη γεφυρωθεί. Υπό αυτούς τους όρους, η φιλοσοφική ενασχόληση με τις φυσικές επιστήμες και σχεδόν σύσσωμος ο κλάδος της φιλοσοφίας της επιστήμης πολιτογραφήθηκαν στην πλευρά της «αναλυτικής» παράδοσης, ενώ η φιλοσοφική ενασχόληση με τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες κυρίως στην πλευρά της «ηπειρωτικής».

Στα χρόνια που ακολούθησαν, το χάσμα ανάμεσα σε «αναλυτική» και «ηπειρωτική» φιλοσοφική παράδοση επερωτήθηκε από πολλές μεριές. Φάνηκε έτσι ότι οι φιλοσοφικές προκειμένες της διαίρεσης δεν μπορούσαν να δικαιολογήσουν, ή να στοιχειοθετήσουν καν, κάτι περισσότερο βαθύ ή κάτι δραματικά διαφορετικό από τις συνηθισμένες, λιγότερο ή περισσότερο έντονες, φιλοσοφικές διαμάχες που τελικά συγκροτούν την ιστορία της φιλοσοφίας στο σύνολό της. Η ψυχραιμιά αυτή αποτίμηση, ωστόσο, δεν έτυχε επαρκούς συναίνεσης. Αντίθετα, σύνθετες εξελίξεις στο θεωρητικό πεδίο και στις θεσμικές του εκφράσεις οδήγησαν στο να επικαλυφθεί αυτή η αποτίμηση από την ανάδειξη στο θεωρητικό, αν όχι δημοσιογραφικό, προσκήνιο ενός συνόλου από ετερόκλητες προσεγγίσεις, έμμεσα ή άμεσα αντίπαλες στην «αναλυτική» παράδοση, που έφτασαν να συμφύρονται εκούσες άκουσες υπό το ασαφέστατο όνομα «μεταμοντερνισμός». Οι προσεγγίσεις αυτές εκκινούν από ποικίλες αφετηρίες που εδράζονται σε διαφορετικούς ακαδημαϊκούς κλάδους, επικαλούνται όλων των ειδών τις αναφορές, ασκώντας έναν ακραίο κάποιες φορές εκλεκτικισμό, διασχίζουν χωρίς πρόβλημα τα σύνορα μεταξύ κλάδων και πειθαρχιών, κάποτε επερωτώντας δικαιολογημένα τον θετικισμό που τα καθόρισε, αλλά και κάποτε άλλοτε χωρίς ουσιαστικές θεωρητικές προφυλάξεις ή επιχειρήματα, ενώ ταυτόχρονα οι ίδιες παράγουν κάποιες φορές ευφάνταστες και πολλαπλά γόνιμες ιδέες, αλλά και κάποιες άλλες φορές σοβαρή σύγχυση. Το ερώτημα της ένταξης του βιβλίου της Μπακ-Μορς σε μια σειρά

με αντικείμενο τη φιλοσοφία της επιστήμης τίθεται διότι οι ιδιομορφίες του έργου του Μπένγιαμιν το έχουν αναγάγει σε βασική αναφορά πολλών «μεταμοντέρνων» προσεγγίσεων.

Οι σειρήνες του «μεταμοντερνισμού» μπορούν να ηχούν είτε θετικά, επικαλούμενες μια θεωρητική ελευθερία χωρίς προκαταβολικές δεσμεύσεις και χωρίς θεσμικά κατοχυρωμένα όρια, είτε αρνητικά, τονίζοντας τα πολλαπλά αδιέξοδα της ασαφούς και μη πειθαρχημένης σκέψης. Τούτος ο πρόλογος γράφεται απλά και μόνον για να παρακινήσει τον αναγνώστη ή την αναγνώστρια να διαβάσει το ανά χείρας βιβλίο χωρίς προκαταλήψεις προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Θετικά διατυπωμένη, η ίδια προτροπή θέλει να υπογραμμίσει ότι το βιβλίο την Μπακ-Μορς αφ' ενός αναδεικνύει τη ριζοσπαστική πρωτοτυπία, την εκρηκτική ισχύ και τη γονιμότητα της σκέψης του Μπένγιαμιν χωρίς, αφ' ετέρου, να θυσιάζει τίποτε σε όσα αφορούν την απαιτούμενη σαφήνεια, ακρίβεια, συστηματικότητα και φιλοσοφική αυστηρότητα. Έτσι, αν όντως, όπως ο ίδιος ο Μπένγιαμιν πιστεύει και όπως η Μπακ-Μορς αποδεικνύει, η «Εργασία περί Στοών» αποτελεί μια επαναστατικά καινοτόμα προσέγγιση στην ιστοριογραφία, τότε το ανά χείρας βιβλίο που αναλύει διεξοδικά αυτήν την επαναστατικά καινοτόμα προσέγγιση όντως αποτελεί βιβλίο φιλοσοφίας της επιστήμης με την ουσιαστικότερη και πληρέστερη, κατά τα παραπάνω, έννοια του όρου. Κατά συνέπεια, η ένταξή του στην παρούσα σειρά μπορεί να θεωρείται δικαιολογημένη.

Αριστείδης Μπαλτάς

Πρόλογος

ΤΟΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ. Πρόκειται για ένα λεύκωμα φιλοσοφίας, όπου αναλύεται η διαλεκτική του βλέπιν που ανέπτυξε ο Βάλτερ Μπένγιαμιν (Walter Benjamin), ο οποίος ασχολήθηκε σοβαρά με τα συντρίμια του μαζικού πολιτισμού αντιμετωπίζοντάς τα ως πηγή της φιλοσοφικής αλήθειας. Αντλεί το υλικό του από ένα βιβλίο που δεν γράφηκε ποτέ, το *Passagen-Werk* («Σχέδιο Εργασίας περί Στοών»), το ημιτελές, μείζον πρόγραμμα των ώριμων χρόνων του Μπένγιαμιν. Στη θέση μιας «εργασίας», εκείνος μάς άφησε μόνον μια ογκώδη συλλογή σημειώσεων για τον βιομηχανικό πολιτισμό του δέκατου ένατου αιώνα με τη μορφή που αυτός έλαβε στο Παρίσι και ο οποίος, με τη σειρά του, διαμόρφωσε την πόλη αυτή. Οι εν λόγω σημειώσεις αποτελούνται από παραθέματα ιστορικών πηγών αχανούς εύρους, τα οποία ο Μπένγιαμιν αρχειοθέτησε με τον ελάχιστο δυνατό σχολιασμό και μόνον με τις πιο γενικές ενδείξεις για τον τρόπο με τον οποίο τα σπαράγματα αυτά, τελικά, θα διευθετούνταν.

Στην παρούσα εργασία έχω συνειδητά επιμείνει στο γράμμα των σπαραγμάτων αυτής της περί του δέκατου ένατου αιώνα εργασίας. Θα είναι, παρ' όλα αυτά, σαφές σε κάποιον εξοικειωμένο με το *Passagen-Werk* ότι εδώ δεν το έχω αναπαραγάγει αλλά, μάλλον, μιμούμενη τη μέθοδό του, συνήγαγα από αυτό στοιχεία, προκειμένου να φωτίσω τον κόσμο στον οποίο έζησε και τον οποίο περιέγραψε ο Μπένγιαμιν. Μου είναι δύσκολο να αποσαφηνίσω εάν αυτή η μορφή εντάρφησης αποτελεί μια διαδικασία ανακάλυψης του *Σχεδίου Εργασίας περί Στοών* ή επινόησής της. Πάντως, ο αναγνώστης καθίσταται ενήμερος. Εκείνο που αποδίδεται εδώ δεν είναι μια σύνοψη στην αγγλική των αυθεντικών γερμανικών και γαλλικών χειρογράφων. Είναι ένα διαφορετικό κείμενο,

μια ιστορία (του Παρισιού κατά τον δέκατο ένατο αιώνα) ειπωμένη μέσα σε μια άλλη ιστορία (της ιστορικής εμπειρίας του ίδιου του Μπένγιαμιν), με στόχο να φέρει στη ζωή τη γνωσιακή και πολιτική δύναμη του *Passagen-Werk* που κείται σε λανθάνουσα κατάσταση μέσα στα στρώματα των ιστορικών στοιχείων από τα οποία αυτό συνετέθη.

Αλλά ίσως πάνω από όλα, αυτή είναι η ιστορία της ίδιας της ερμηνευτικής διαδικασίας. Το νόημα των σχολίων του Μπένγιαμιν στο *Passagen-Werk* είναι κρυπτικό. Εφοδιάζει τον αναγνώστη με ελάχιστες απαντήσεις ως προς την πρόθεση του Μπένγιαμιν, αλλά με αρκετές ενδείξεις οι οποίες σημαδεύουν αναπόδραστα πέραν του κειμένου. Ο Μπένγιαμιν απλώς δεν μας επιτρέπει να γράφουμε για το έργο του αντιμετωπίζοντάς το ως απομονωμένο λογοτεχνικό προϊόν. Μάλλον (και εδώ δεν είναι αμελητέα η επίδραση της πολιτικής του δύναμης), το *Passagen-Werk* μάς μετατρέπει ακόμη και χωρίς τη θέλησή μας σε ντετέκτιβ της ιστορίας, αναγκάζοντάς μας να αναμειχθούμε ενεργά στην ανακατασκευή της εργασίας. Μόνον αποδεχόμενοι το γεγονός ότι η ευφυής γραφή του, η οποία τόσο έντονα μάς προδιαθέτει να το ανάγουμε σε πρότυπο, στην πραγματικότητα συνίσταται απλώς σε μια σειρά από λεζάντες για τον εκτός του κειμένου κόσμο, είμαστε σε θέση να σημειώσουμε κάποια πρόοδο και να εμβαθύνουμε στο *Passagen-Werk*. Ο συγγραφέας μάς αναγκάζει να αναζητήσουμε τις εικόνες της κοινωνικο-ιστορικής πραγματικότητας που αποτελούν το κλειδί για να ξεκλειδώσουμε το νόημα των σχολιασμών του, ενώ ταυτόχρονα αυτός ο σχολιασμός είναι το κλειδί για τη δική τους σημασία. Αλλά κατά τη διαδικασία αυτή, η εστίαση της προσοχής μας έχει μετατοπιστεί: Ο Μπένγιαμιν έχει εγκαταλείψει, χωρίς να το αντιληφθούμε, το φως του προβολέα, το οποίο φωτίζει τώρα περιλάμπρα τα ίδια τα κοινωνικο-ιστορικά φαινόμενα. Επιπλέον (και αυτό είναι σημάδι της παιδαγωγικής του επιτυχίας), μάς επιτρέπει να βιώσουμε την αίσθηση ότι ανακαλύπτουμε μόνοι μας το πολιτικό νόημα αυτών των φαινομένων.

Ο Μπένγιαμιν περιέγραψε το έργο του ως μια «κοπερνίκεια αντιστροφή» στην πρακτική της ιστοριογραφίας. Στόχος του ήταν να καταστρέψει τη μυθική αμεσότητα του παρόντος, όχι παρεμβάλλοντάς το μέσα σε ένα πολιτιστικό συνεχές που εκλαμβάνει το παρόν ως απόγειό του, αλλά ανακαλύπτοντας εκείνον τον αστερισμό των ιστορικών καταβολών που έχει τη δύναμη να ανατινάξει το «συνεχές» της ιστορίας. Στην εποχή του βιομηχανικού πολιτισμού, η συνείδηση βρίσκεται σε ένα μυθικό, ονειρικό καθεστώς, μοναδικό αντίδοτο του οποίου αποτελεί η ιστορική γνώση. Αλλά η συγκεκριμένη κατηγορία

ιστορικής γνώσης που απαιτείται για να απελευθερωθεί το παρόν από τον μύθο δεν είναι εύκολο να αποκαλυφθεί. Παραπεταμένη και ξεχασμένη, κείται θαμμένη μέσα στον πολιτισμό που διασώζεται, παραμένοντας αθέατη, ακριβώς διότι ήταν μάλλον άχρηστη στην εξουσία.

Η «κοπερνίκεια αντιστροφή» του Μπένγιαμιν απογυμνώνει πλήρως την «ιστορία» από τη νομιμοποιητική, ιδεολογική λειτουργία της. Αλλά αν η ιστορία εγκαταλείπεται ως εννοιολογική δομή που μεταμορφώνει με παραπλανητικό τρόπο το παρόν, τα πολιτισμικά της συστατικά λυτρώνονται ως η μόνη πηγή ιστορικής γνώσης που μπορεί να θέσει το παρόν υπό αμφισβήτηση. Ο Μπένγιαμιν μάς καθιστά ενήμερους ότι η μετάδοση του πολιτισμού (ανώτερου ή κατώτερου), η οποία αποτελεί κεντρικό στοιχείο σε αυτό το εγχείρημα διάσωσης, είναι μια πολιτική πράξη ύψιστης σπουδαιότητας, όχι επειδή ο πολιτισμός διαθέτει αφ' εαυτού τη δύναμη να αλλάζει τα δεδομένα, αλλά διότι η ιστορική μνήμη επηρεάζει καθοριστικά τη συλλογική πολιτική βούληση για αλλαγή. Για την ακρίβεια, είναι η μόνη της τροφή.

Έτσι, το γράψιμο για το *Passagen-Werk* αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εκείνης ακριβώς της πράξης μετάδοσης του πολιτισμού που είχε απασχολήσει έντονα τον Μπένγιαμιν. Τούτο τοποθετεί την παρούσα εργασία σε μια περιοχή έντονης εννοιολογικής φόρτισης, στην οποία δεν υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για μια ενδεχόμενη αντίφαση μεταξύ της μορφής και του περιεχομένου της. Ωστόσο, θεώρησα σε κάποιον βαθμό την ένταση αναπόφευκτη. Ως προς τη μορφή, η εργασία αυτή είναι σχολαστική, με απόλυτη αυστηρότητα ευθυγραμμισμένη στις επιταγές της ακαδημαϊκής έρευνας, έστω και αν το περιεχόμενό της είναι μια διαμαρτυρία ακριβώς για τον ακαδημαϊκό τρόπο αντιμετώπισης του πολιτισμού. Δεν μπορώ όμως να δω καμία πολιτικώς δικαιολογημένη αιτία για να παραχωρηθεί στον τελευταίο ένα μονοπώλιο φιλολογικής αυστηρότητας. Επιπλέον, όπως στο ίδιο το *Passagen-Werk* γίνεται σαφές, η επιλογή μιας σύντομης και απευθυνόμενης στο ευρύ κοινό ανακεφαλαίωσης του δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να αποτρέψει τους κινδύνους για τους οποίους είχε προειδοποιήσει ο Μπένγιαμιν.

Το βιβλίο αυτό είναι εκτενές και η επιχειρηματολογία του περίπλοκη. Απαιτεί προσπάθεια από την πλευρά του αναγνώστη. Έχω, όμως, προσπαθήσει να διασφαλίσω ότι μια τέτοια προσπάθεια δεν επιβαρύνεται από την ακατάληπτη γλώσσα της διανόησης που απευθύνεται μόνον σε όσους έχουν ήδη μυηθεί στον κόσμο των ακαδημαϊκών λατρειών (μεταξύ των οποίων η «λατρεία» του Μπένγιαμιν παίζει πλέον κυρίαρχο ρόλο). Για το βιβλίο αυτό δεν απαι-

τούνται οι εξειδικευμένες γνώσεις κάποιου επιστημονικού κλάδου. Δεν προϋποτίθεται κάποιο συγκεκριμένο φιλοσοφικό υπόβαθρο. Προϋποτίθεται μόνον μια ετοιμότητα αποδοχής της προγραμματικής θέσης ότι τα κοινά, καθημερινά αντικείμενα τού βιομηχανικού πολιτισμού έχουν τόσα να μας διδάξουν όσα και εκείνο το πάνθεον των πολιτισμικών «θησαυρών» που έχουμε παλαιότεν διδαχθεί να σεβόμαστε.

Είμαι ευγνώμων στην Andrew D. White Society for the Humanities του Πανεπιστημίου Cornell για την προσφορά μιας θέσης επισκέπτη ερευνητή, που μου επέτρεψε να αρχίσω την εργασία αυτή για το *Passagen-Werk* το 1982-1983. Το *Deutsche Akademische Austauschdienst* μού παρέσχε γενναϊόδωρα την υποστήριξη για την έρευνα στη Φρανκφούρτη κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου του 1984. Οι Γύργκεν Χάμπερμας (Jürgen Habermas) και Λέο Λέβενταλ (Leo Löwenthal) μού έδωσαν ενθάρρυνση όταν την χρειαζόμουν περισσότερο. Έχω ωφεληθεί πάρα πολύ από συζητήσεις με φίλους στις ΗΠΑ, στη Γερμανία, στη Γαλλία και στην [πρώην]^M ΕΣΣΔ: Τους/τις Hauke Brunkhorst, Jacques Derrida, Miriam Hansen, Axel Honneth, Claude Imbert, Martin Jay, Dmitri Khanin, Grant Kester, Burkhardt Lindner, Michael Löwy, Kirby Malone, Pierre Missac, Valery Podoroga, Gary Smith, Rolf Tiedemann, Heinz Wismann και Irving Wohlfarth. Η ανάγνωση του χειρογράφου από τους/τις Seyla Benhabib, Paul Brenes και Carol Halberstadt με βοήθησε πάρα πολύ, καθώς και η ερευνητική αρωγή των Lesley Gazaway, Dean Robinson, Schuyler Stevens και Cynthia Witmann. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές ενός σεμιναρίου για τον Μπένγιαμιν την άνοιξη του 1985 αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης. Είναι οι William Andriette, Paul Ford, Daniel Purdy, Kasian Tejapira, Jennifer Tiffany, Sharon Spitz, Michael Wilson και Jiraporn Witayasakran. Η φωτογραφική και καλλιτεχνική εργασία των Michael Busch και Joan Sage αποτελούν σημαντικές συνεισφορές στο ανά χείρας πόνημα, όπως και η φωτογραφική δουλειά της Helen Kelley. Στους συμβούλους και τους φωτογράφους που βοήθησαν με τις εικόνες περιλαμβάνονται οι Ar dai Baharmast, Grant Kester, Kirby Malone, Ro Malone, Danielle Moretti, Norma Moruzzi, Donna Squier, Leah Ulansey και Rob Young. Οι David Armstrong και Arline Blaker προσέφεραν πολύχρονη βοήθεια προετοιμάζοντας το χειρόγραφο.

Ευχαριστώ τον Larry Cohen τού MIT Press για την εμπιστοσύνη του στη σχεδιαζόμενη εργασία. Εκτιμώ πάρα πολύ την υποστήριξή του.

Μια παρατήρησή μου για τις μεταφράσεις: Ακόμη και όπου υπήρχαν διαθέσιμες μεταφράσεις του Μπένγιαμιν στα αγγλικά, έχω χρησιμοποιήσει δικές

μου, όχι πάντοτε επειδή βρήκα τις πρώτες ελλιπείς, αλλά διότι σε κάθε περίπτωση θεώρησα απαραίτητο να πάρω μια τέτοια απόφαση, ώστε να ωφεληθώ από την συνάφεια των νοημάτων που προκύπτουν καθαρότερα στο πρωτότυπο. Ορισμένες φορές, ωστόσο, οι αγγλικές μεταφράσεις είναι τόσο επιτυχημένες, ώστε, από σεβασμό στο ταλέντο των μεταφραστών, τις παραθέτω κατά γράμμα κάνοντας ονομαστική αναφορά.

Susan Buck-Morss